

Рецензія

**кандидатки юридичних наук, доцентки, старшої наукової співробітниці
відділу проблем цивільного, трудового та підприємницького права
Інституту держави і права імені В.М. Корецького НАН України
Трунної Галини Анатоліївни
на дисертацію Маліневського Олега Миколайовича на тему:
«Дисциплінарна відповідальність адвоката за зловживання
правом», подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії
у галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»**

Ступінь актуальності обраної теми. Представлене дисертаційне дослідження присвячене проблемі дисциплінарної відповідальності адвоката за зловживання правом, актуальність якої є беззаперечною та зумовлюється низкою чинників.

Насамперед, вказана тематика є невід'ємною частиною питання судової реформи, яка є предметом гострих дискусій, не лише в суспільно-політичному, а й у науковому просторі України впродовж останніх 30 років.

Крім того, обраний напрям фокусується саме на сегменті адвокатської діяльності, а отже стосується прав людини, забезпеченості кожного належним рівнем правничої допомоги, визначенням місця та ролі адвокатури як незалежного правозахисного інституту. Кожен з наведених аспектів становить значний суспільний та науковий інтерес.

Серцевиною обраної тематики є концепція зловживання суб'єктивним правом, яка є вкрай дискусійною в правовій науці, позбавлена єдності підходів не лише на рівні законодавства та судової практики, а й у правовій доктрині.

Значний рівень актуальності наукового дослідження теоретико-правових аспектів відповідальності за зловживання правом адвоката у вітчизняному судочинстві та правовій системі вимагає більш ґрунтовного його аналізу, врахування в процесі правотворчості, правозастосування та удосконалення діяльності адвокатів та інших суб'єктів правовідносин у сфері судочинства, захисту прав людини, надання правничої допомоги.

Вищезазначене зумовлює потребу в проведенні ґрунтовного наукового пошуку в зазначеній сфері наукового знання, спрямованого на з'ясування

найбільш актуальних питань у зловживанні правом адвокатом та відповідальності за нього, а також виявленні історичних та сучасних тенденцій його розвитку, що має як теоретичне значення, так і практичне застосування.

Формулювання теми дисертаційного дослідження є виваженим, його обсяг і складність відповідають рівню дисертації на здобуття наукового ступеня доктора філософії, а обраний об'єкт і предмет дослідження відповідає змісту спеціальності 081 «Право».

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження здійснено в рамках таких тем науково-дослідної роботи відділу проблем цивільного, трудового та підприємницького права Інституту держави і права імені В.М. Корецького НАН України: «Актуальні проблеми цивільно-правового регулювання договірних відносин в Україні» (державний реєстраційний номер РК 0117U002700); «Забезпечення виконання зобов'язань у цивільному праві України: проблеми теорії і практики» (державний реєстраційний номер РК 0119U102857).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Дисертаційна робота містить низку авторських наукових положень, висновків і рекомендацій, які становлять науковий і практичний інтерес та відповідають існуючим вимогам до робіт такого рівня.

Об'єм джерельної бази дослідження відповідає його меті і завданням. Автором використано значну кількість історичних, наукових та інших правових джерел, які включають як наукові праці вітчизняних, так і зарубіжних вчених, також законодавчу базу та судову практику України та інших країн, а також судову практику міжнародних установ.

Положення дисертації викладені у чіткій та науково виваженій формі. Дисертант послідовно аргументує та обґрунтовує свою позицію. Аналіз наведених у дисертаційному дослідженні наукових положень, висновків і рекомендацій дозволяє зробити висновок про їх належну обґрунтованість у тексті дисертації.

Новизна наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Дисертація Маліневського О. М. є одним із перших комплексних наукових досліджень, присвячених даній проблемі. Наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані у дисертації характеризуються науковою новизною і представляють як теоретичний, так і практичний інтерес.

Наукова новизна дисертації є результатом узагальнення, творчого пошуку дисертанта, включає в себе положення, які обґрунтовані у дисертаційному дослідженні.

Особливо варто відзначити сформульовані дисертантом ідеї та положення щодо: 1) комплексного визначення зловживання правом адвокатом як виду дисциплінарного (професійного) проступку, під яким дисертант визначає умисну активну дію особи, яка є адвокатом України, а у визначених законом випадках – іноземним адвокатом, право на здійснення адвокатської діяльності якої не зупинено, яка особисто здійснює адвокатську діяльність на користь клієнта на підставі чинного договору про надання правничої допомоги, щодо завідомо безпідставного (відносно умов, порядку чи строків) використання наявного у неї суб'єктивного права з метою настання наслідків, що спричиняють або можуть спричинити неправомірне обмеження прав чи законних інтересів іншої особи, незалежно від настання таких протиправних наслідків; 2) визначення складу дисциплінарного проступку у виді зловживання правом (суб'єкту, об'єкту, суб'єктивної та об'єктивної сторони) як підстави дисциплінарної відповідальності адвоката, розкриття його змісту; 3) виокремлення мети, функцій та принципів дисциплінарної відповідальності адвоката, обґрунтування її відмінності від загальної дисциплінарної (трудової) відповідальності; 4) пропозиції щодо нового законодавчого терміну «професійна відповідальність адвоката» та «професійний проступок» для позначення особливого виду відповідальності за допущені адвокатом порушення, пов'язані з професійною діяльністю та адвокатським статусом, який є відмінний від загальної дисциплінарної (трудової) відповідальності; 5)

формулювання ознак, які пом'якшують та обтяжують відповідальність адвоката, та повинні бути законодавчо закріплені та враховані при визначенні виду дисциплінарного стягнення, зокрема і за зловживання правом; 6) обмеження кола осіб, які вправі ініціювати питання про притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності, зводячи їх лише до учасників тих правовідносин, у яких вчинено дії адвоката, які становлять предмет його неправомірної діяльності, або інших осіб, права яких порушені, а також висунуто інші ідеї щодо запобігання зловживанням під час процедури притягнення адвоката до відповідальності; 7) вдосконалення механізму санкцій за рахунок нового виду штрафу, доопрацювання зупинення права на зайняття адвокатською діяльністю (за рахунок додаткового заходу у виді підвищення кваліфікації адвокатом) та припинення такого права (за рахунок забезпечувального заходу у виді відсторонення адвоката від заняття адвокатською діяльністю).

Дисертантом удосконалено доктринальні концепції, за яким зловживання правом, попри складність та багаторівневість свого науково-практичного поняття, є різновидом правопорушення; законодавчі ініціативи щодо регламентації принципу недопустимості зловживання правом адвокатом в усіх сферах адвокатської діяльності, а також при здійсненні дисциплінарного провадження щодо нього; розуміння передумов та причин зловживання правом адвокатом, з метою їх подальшого усунення та запобігання.

Набули подальшого розвитку сформований впродовж історії адвокатської професії підхід, за яким зловживання правом є використання наявного у адвоката суб'єктивного права з неправомірною метою.

Повнота оприлюднення основних результатів дисертації. Основні результати дисертаційного дослідження опубліковані в наукових роботах, з яких 4 статті оприлюднені в наукових фахових виданнях, а також 6 тез доповідей у збірниках міжнародних і всеукраїнських наукових та науково-практичних конференцій.

Аналіз опублікованих здобувачем наукових статей та тез доповідей на науково-практичних конференціях дозволяє дійти висновку про належну повноту викладу наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, в опублікованих наукових працях.

Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності. При вивченні дисертаційного дослідження Маліневського О.М. не було виявлено запозичень наукових (творчих) результатів, отриманих іншими особами, без зазначення авторства (академічного плагіату). Автор дотримується правил цитування та посилання, належно оформлюючи цитати. Використання цитат є помірним та доречним.

Аналіз тексту дисертаційного дослідження на предмет наявності у ньому фальсифікацій чи фабрикацій дозволяє зробити висновок про їх відсутність, дисертант коректно відтворює позиції інших авторів та дані, на які посилається у роботі.

Структура та оформлення дисертації. Структура дисертації відображає логічну послідовність викладу наукового матеріалу, що забезпечує комплексність наукового доробку. Робота складається зі вступу, трьох розділів, які охоплюють 13 підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатку. Загальний обсяг дисертації – 244 сторінки, у тому числі список використаних джерел нараховує 259 найменувань на 24 сторінках, додатки «А» на 2 сторінках та «Б» на 13 сторінках. Оформлення дисертаційної роботи відповідає науковим стандартам та вимогам.

Дискусійні положення та зауваження щодо дисертації. Позитивно оцінюючи проведену наукову роботу, необхідно зазначити, що дисертаційне дослідження Маліневського О.М. містить низку висновків, положень, оцінок, пропозицій і рекомендацій, які спонукають до дискусії з їх приводу, а саме:

1. Пропоноване автором визначення принципу зловживання правом та його обґрунтування, не враховує таку категорію як добросовісність. Аналіз принципу недопустимості зловживання правом саме через взаємозв'язок з принципом добросовісності збагатив би розуміння поняття та природи

зловживання правом адвокатом, мети встановлення відповідальності за таку поведінку, продемонстрував би системність та взаємозв'язок принципів права в Україні.

2. Пропозиція щодо надання суду ексклюзивного права на ініціювання дисциплінарного провадження щодо адвоката за зловживання процесуальними правами в судочинстві, з одного боку дійсно може сприяти зменшенню випадків зловживання правом на подання скарги щодо поведінки адвоката та забезпечить виокремлений О.М. Маліневським принцип недопущення зловживання правом. З іншого боку, це зробить суд невід'ємною частиною механізму притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності, що може призвести до певної суперечності з іншим принципом – незалежності адвокатури, який сам дисертант формулює як одну із засад дисциплінарної (професійної) відповідальності адвоката.

3. Пропозиція щодо доповнення переліку застосовних за зловживання стягнень штрафом має дискусійний характер. Окрім того, що даний вид стягнення не притаманний відповідальності у жодній зі сфер професійної діяльності, та не впливає на право адвоката здійснювати свою адвокатську діяльність, його впровадження може призвести до нових зловживань. Як з боку самого адвоката, знижуючи превентивний ефект від застосування менш суворого стягнення, так і на рівні дисциплінарних органів, які можуть мати схильність застосовувати саме цей вид стягнення через економічну доцільність (очевидно принаймні частина їх йтиме на органи адвокатського самоврядування).

Загалом висловлені зауваження не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційного дослідження. Дисертант О.М. Маліневський володіє достатніми теоретичними знаннями, вдало аналізує проблемні питання та критично їх оцінює, проявляє здібність до самостійного ведення науково-дослідницьких робіт на належному науково-теоретичному і методологічному рівні.

Загальний висновок. Представлена Маліневським О.М. дисертаційна робота на тему: «Дисциплінарна відповідальність адвоката за зловживання правом» є самостійним завершеним науковим дослідженням, в якому було отримано нові науково обґрунтовані результати, спрямовані на досягнення поставленої мети.

Вищезазначене дає підстави для висновку, що дисертаційна робота О.М. Маліневського відповідає вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261, п.п. 6, 7, 8 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022р. № 44, а її автор – Маліневський Олег Миколайович заслуговує на присудження йому наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності «081 Право».

**кандидатка юридичних наук, доцентка,
старша наукова співробітниця
відділу проблем цивільного, трудового
та підприємницького права
Інституту держави і права
імені В.М. Корецького
НАН України**

Г.А. ТРУНОВА